

دانشگاه پیام نور

مرکز شاهین شهر

پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

گرایش مدیریت تحول

عنوان:

تحلیل محتوایی الگوی مدیریتی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی

بر اساس نامه ۵۳ امام علی (علیه السلام) به مالک اشتر

استاد راهنما:

دکتر علی کرباسی

استاد مشاور:

دکتر مهدی محمدی

نگارنده:

محسن کاردان پور

مرداد ماه ۱۳۹۹

بسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد دانشجو:

نام و نام خانوادگی	محسن کاردان پور	رشته	مدیریت دولتی، مدیریت تحول
شماره دانشجویی	۹۷۰۲۰۵۲۵۳	مرکز / واحد	شاهین شهر
عنوان	تحلیل محتوایی الگوی مدیریتی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی بر اساس نامه ۵۳ امام علی (علیه السلام) به مالک اشتر		

ساعت روز مورخ/...../..... تشکیل شد و هیات محترم داوران پس از بحث و بررسی پایان نامه مذکور را شایسته نمره به عدد..... به حروف..... و با درجه..... تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه علمی	دانشگاه / موسسه	امضا
۱	دکتر علی کرباسی	استاد راهنما			
۲	دکتر مهدی محمدی	استاد مشاور			
۳	دکتر حمیدرضا عامل	استاد داور			
۴	دکتر رامین غفاری	نماینده تحصیلات تکمیلی (عضو هیات علمی بدون حق رای)			

گواهی اصالت، نشر، حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب محسن کاردان پور دانش آموخته دوری کارشناسی ارشد رشته مدیریت دولتی - مدیریت

تحول

به شماره دانشجویی ۹۷۰۲۰۵۲۵۳ مرکز / واحد شاهین شهر موارد سه گانه ذیل را گواهی می نمایم :

۱ - مطالب مندرج در این پایان نامه، نتیجه تحقیق شخصی بوده و چنانچه در نگارش و تدوین پایان نامه‌ی خود از فکر، ایده، نوشته و آثار افراد دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم منبع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد را بر عهده خویش دانسته و پاسخگوی آن خواهم بود.

۲ - چنانچه بر اساس مطالب مندرج در پایان نامه‌ی خود، قصد چاپ و انتشار مقاله، کتاب و ... را داشته باشم، استاد راهنما را مطلع نموده و با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و هر نوع تولیدات علمی، به صورت مشترک مبادرت نمایم.

۳ - کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق در موضوع این پایان نامه، به دانشگاه پیام نور تعلق دارد.

نام و نام خانوادگی

محسن کاردان پور

تاریخ و امضاء

شکرو سپاس:

حمد و سپاس ناقابل تقدیم به درگاه خداوند متعال که بر بنده ی ناچیزی، همچون من منت موفقیّت و به سرانجام

رساندن این رساله را نهاد.

درد، تهیت و سلام و صلوات بر یگانه منجی عالم بشریت که در ظلّ عنایت آن یار سفر کرده، سربازانی به

افزون و اراده خداوند قادر، همچون سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی و به مثابه شیر بیشه های نبرد باترور رسم،

پرورش یافته و در این راه به فیض عظیم شهادت نائل آمدند.

در این راستا بر اینجانب فرض است که از اساتید کرام و معزز م، جناب آقای دکتر علی کرباسی به

عنوان استاد راهنما، جناب آقای دکتر مهدی محمدی به عنوان استاد مشاور و جناب آقای دکتر حمید رضا عامل

به عنوان استاد داور، که بار اهنایی های خالصانه و مشفقانه خود به غیر از نقش اسادی؛ برادرانه و صمیمانه در به انجام

رسانیدن این پژوهش در کنار بنده بوده اند؛ کمال شکرو سپاسگزاری را داشته باشم.

تقدیم بہ:

روح ملکوتی و آسمانی سردار دل ہا، سردار سپہد شہید حاج قاسم سلیمانی کہ باوقف زندگی سراسر مؤمنانہ و مخلصانہ خود پس از مبارزات انقلابی اش در برابر حکومت ستم شاہی در سہ دورہ ہی: ۸ سال دفاع مقدس (۵۹ الی ۶۷)، ۹ سال مقابلہ با اشراک، قاجا قچیان و برہم زندگان امنیت در جنوب شرق کشور (۶۷ الی ۷۶) و ۲۲ سال فرماندہی نیروی قدس سپاہ (۷۶ الی ۹۸)؛ امنیت، آرامش و سکون بہو بہ ہا و ناآرامی ہا ہی میراث ترور یسم را برای نہ تنہا مردم ایران، شیعیان، مسلمانان و حتی مردم جہان بہ ارمغان آورد۔

شایستہ است کہ این رسالہ را در کمال افتخار و اتقان بہ پدر و مادر عزیز تر از جانم، ہمسر گرانقدرم، دختر و پسر محبوبم و تمامی عزیزانی کہ مراد پیسمودن این مسیر یاری نمودند (سرداران عزیز سپاہ و نیروی قدس سپاہ و ہمرزمان سردار دل ہا) تقدیم نمایم۔

چکیده

پیشرفت پایدار و همه جانبه در جوامع مختلف وابسته به عوامل گوناگونی می باشد که شناسایی مهم ترین عوامل رشد و سرمایه گذاری بر روی آن یکی از وظایف و الزامات مدیران در سطح کلان جامعه بوده و در صورتی که در این زمینه برنامه ریزی صحیح صورت پذیرد می تواند نتایج ارزشمندی را به دنبال داشته باشد. یکی از منابع ارزشمند در توسعه ی پایدار، منابع انسانی جامعه بوده که در صورت برنامه ریزی صحیح در این زمینه می توان فرآیند رشد و توسعه ی جامعه را هموارتر سازد. در پژوهش حاضر که با هدف تحلیل محتوایی الگوی مدیریتی یکی از چهره های شاخص و ماندگار کشور ایران یعنی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی صورت پذیرفته است، مبنای استخراج ابعاد کلیدی عملکرد نامه ی ارزشمند ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر می باشد. در پژوهش حاضر ۱۱ بُعد اصلی و مدیریتی از طریق مطالعه ی متون علمی و تکنیک دلفی استخراج گردیده و با توجه به مصاحبه های سازماندهی شده شاخص ها و مؤلفه های مدیریتی سردار شهید با استفاده از تحلیل کیفی تم شناسایی شده است. مبنای جمع آوری اطلاعات در این پژوهش استفاده از مصاحبه با نزدیکان و آشنایان سردار شهید بوده که تعداد ۱۵ نفر از همزمان و نزدیکان شهید به عنوان نمونه ی آماری انتخاب گردیده اند. در نهایت با استفاده از یک رویکرد کیفی داده های جمع آوری شده ثبت و با تحلیل محتوایی نتایج مصاحبه، شاخص های موردنظر استخراج گردیده اند. سپس با استفاده از نرم افزار PLS و تحلیل عاملی تأییدی ارتباطات بین متغیرها شناسایی شده و سه بُعد اصلی کشف گردید که شامل ابعاد اصلی رفتارگرایی بنیادی، ساختارگرایی سازمانی و محیط گرایی استراتژیک می باشد. در نهایت ارتباط بین شاخص ها و ابعاد مدیریتی سردار مشخص گردیده و الگوی مورد نظر شامل: پیشران ها (یک پیشران)، ابعاد (۳ بُعد)، مؤلفه ها (۱۱ مؤلفه) و شاخص ها (۷۲ شاخص) ارائه گردیده است.

کلمات کلیدی: امام علی (علیه السلام)، نامه ی ۵۳ نهج البلاغه، سردار سلیمانی، تحلیل محتوایی، الگوی

مدیریتی.

فهرست

عنوان	صفحه
فصل اول کلیات پژوهش.....	۱
۱ - مقدمه	۲
۱ - ۲ بیان مساله	۳
۱ - ۳ اهمیت و ضرورت	۵
۱ - ۴ اهداف پژوهش	۶
۱ - ۴ - ۱ هدف اصلی	۶
۱ - ۴ - ۲ اهداف فرعی	۷
۱ - ۵ سئوال های پژوهش	۷
۱ - ۵ - ۱ سئوال اصلی	۸
۱ - ۵ - ۲ سئوال های فرعی	۸
۱ - ۶ قلمرو پژوهش	۹
۱ - ۶ - ۱ قلمرو موضوعی	۹
۱ - ۶ - ۲ قلمرو مکانی	۹
۱ - ۶ - ۳ قلمرو زمانی	۹
۱ - ۷ تعاریف واژه ها	۹
۱ - ۷ - ۱ اخلاق رهبری	۹
۱ - ۷ - ۲ ارتباطات اجتماعی	۹
۱ - ۷ - ۳ بصیرت و آینده نگری	۱۰
۱ - ۷ - ۴ پرهیز از غرور و خودپسندی	۱۱

۱۱	۱- ۷- ۵ خودسازی
۱۲	۱- ۷- ۶ دشمن شناسی و برخورد با دشمنان
۱۲	۱- ۷- ۷ رازداری و رعایت امانت
۱۳	۱- ۷- ۸ شناخت جامعه
۱۴	۱- ۷- ۹ فرمانبرداری، اطاعت و ولایت پذیری
۱۵	۱- ۷- ۱۰ مدیریت مشارکتی
۱۵	۱- ۷- ۱۱ مردم گرایی
۱۷	فصل دوم ادبیات و پیشینه ی پژوهش
۱۸	۲- ۱ مقدمه
۱۹	۲- ۲ تحلیل محتوایی الگو
۱۹	۲- ۲- ۱ تعریف مدیریت
۱۹	۲- ۲- ۲ سطوح مدیریت
۱۹	۲- ۲- ۲- ۱ مدیریت عملیاتی
۲۰	۲- ۲- ۲- ۲ مدیریت میانی
۲۰	۲- ۲- ۲- ۳ مدیریت عالی
۲۰	۲- ۲- ۳ تاریخچه ی مدیریت
۲۳	۲- ۳ تشریح مؤلفه های الگو
۲۳	۲- ۳- ۱ اخلاق رهبری
۲۵	۲- ۳- ۲ ارتباطات اجتماعی
۲۷	۲- ۳- ۳ بصیرت و آینده نگری
۲۷	۲- ۳- ۳- ۱ معنای بصیرت

۲۸.....	۲-۳-۳ عوامل و زمینه های بصیرت
۳۱.....	۲-۳-۳ منابع بینش
۳۴.....	۲-۳-۴ پرهیز از غرور و خودپسندی
۴۲.....	۲-۳-۵ خودسازی
۴۶.....	۲-۳-۶ دشمن شناسی و برخورد با دشمنان
۴۷.....	۲-۳-۶-۱ دشمن شناسی
۴۷.....	۲-۳-۶-۲ اقسام دشمن
۴۸.....	۲-۳-۶-۳ هشیاری در برابر دشمن
۴۹.....	۲-۳-۷ رازداری و رعایت امانت
۵۱.....	۲-۳-۸ شناخت جامعه
۵۲.....	۲-۳-۸-۱ منشأ پیدایش جامعه
۵۳.....	۲-۳-۸-۲ ویژگی های جامعه ی مطلوب از نظر حضرت علی(ع)
۵۴.....	۲-۳-۹ فرمانبرداری، اطاعت و ولایت پذیری
۵۵.....	۲-۳-۹-۱ معنای لغوی و اصطلاحی ولایت
۵۵.....	۲-۳-۹-۲ دو نقش و جایگاه ولایت در جامعه ی اسلامی
۵۶.....	۲-۳-۱۰ مدیریت مشارکتی
۵۷.....	۲-۳-۱۰-۱ تعریف مشارکت
۵۷.....	۲-۳-۱۰-۲ مفهوم مدیریت مشارکتی
۵۸.....	۲-۳-۱۰-۳ اهمیت رایزنی در اسلام
۵۹.....	۲-۳-۱۰-۴ اصل شورا و مشورت در امور در اسلام
۶۰.....	۲-۳-۱۱ مردم گرایی

۶۴	۲ - ۴ پیشینه ی تحقیق
۷۲	۲ - ۵ مدل مفهومی تحقیق
۷۳	۲ - ۶ خلاصه فصل
۷۴	فصل سوم روش تحقیق
۷۵	۳ - ۱ مقدمه
۷۶	۳ - ۲ روش پژوهش
۷۹	۳ - ۳ جامعه آماری پژوهش
۷۹	۳ - ۴ روش نمونه گیری و تعیین حجم نمونه
۸۰	۳ - ۵ روش و ابزار جمع آوری اطلاعات
۸۱	۳ - ۵ - ۱ مطالعات کتابخانه ای
۸۱	۳ - ۵ - ۲ تحقیقات میدانی
۸۳	۳ - ۶ روایی و پایایی ابزار گردآوری اطلاعات
۸۳	۳ - ۶ - ۱ روایی تحقیقات کیفی
۸۵	۳ - ۶ - ۲ پایایی تحقیقات کیفی
۸۵	۳ - ۶ - ۳ پایایی بازآزمون
۸۷	۳ - ۷ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۸۷	۳ - ۷ - ۱ روش تحلیل تم
۸۷	۳ - ۷ - ۱ - ۱ تلخیص داده ها
۸۸	۳ - ۷ - ۱ - ۲ عرضه داده ها
۸۸	۳ - ۷ - ۱ - ۳ نتیجه گیری
۸۸	۳ - ۷ - ۲ مراحل تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از روش تحلیل تم

۳ - ۷ - ۲ - ۱	آشنایی با داده ها	۸۸
۳ - ۷ - ۲ - ۲	ایجاد کد های اولیه	۸۸
۳ - ۷ - ۲ - ۳	جستجوی تِم ها	۸۹
۳ - ۷ - ۲ - ۴	بازبینی تِم ها	۸۹
۳ - ۷ - ۲ - ۵	تعریف و نام گذاری تِم ها	۸۹
۳ - ۷ - ۲ - ۶	تهیه گزارش	۸۹
۳ - ۷ - ۳	تکنیک دلفی برای استخراج ابعاد یازده گانه از نامه ی ۵۳ نهج البلاغه	۹۰
۳ - ۷ - ۴	تحلیل مدل معادلات ساختاری	۹۴
۳ - ۸	خلاصه فصل	۹۶
فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده ها		۹۷
۴ - ۱	مقدمه	۹۸
۴ - ۲	آمار توصیفی	۹۹
۴ - ۳	نتایج نظر خبرگان با تکنیک دلفی فازی	۹۹
۴ - ۳ - ۱	نظرسنجی مرحله نخست	۹۹
۴ - ۳ - ۲	نظرسنجی مرحله دوم	۱۰۲
۴ - ۴	تحلیل تِم	۱۰۶
۴ - ۵	آمار استنباطی	۱۳۷
۴ - ۶	بررسی برازش مدل تحقیق	۱۳۸
۴ - ۷	بررسی فرضیه های مورد نظر	۱۳۹
۴ - ۸	آزمون فرضیه های تحقیق	۱۴۱
۴ - ۹	خلاصه فصل	۱۴۲

فصل پنجم نتایج و پیشنهادات پژوهش	۱۴۳
۵ - ۱ مقدمه	۱۴۴
۵ - ۲ خلاصه تحقیق	۱۴۵
۵ - ۳ نتیجه‌گیری	۱۴۶
۵ - ۳ - ۱ نتایج توصیفی	۱۴۶
۵ - ۳ - ۲ نتایج کیفی	۱۴۶
۵ - ۳ - ۱ اخلاق رهبری	۱۴۷
۵ - ۳ - ۲ ارتباطات اجتماعی	۱۴۷
۵ - ۳ - ۳ بصیرت و آینده‌نگری	۱۴۸
۵ - ۳ - ۴ پرهیز از غرور و خودپسندی	۱۴۹
۵ - ۳ - ۵ خودسازی	۱۵۰
۵ - ۳ - ۶ دشمن‌شناسی و برخورد با دشمنان	۱۵۰
۵ - ۳ - ۷ رازداری و رعایت امانت	۱۵۱
۵ - ۳ - ۸ شناخت جامعه	۱۵۲
۵ - ۳ - ۹ ولایت‌پذیری و فرمانبرداری	۱۵۳
۵ - ۳ - ۱۰ مدیریت مشارکتی	۱۵۳
۵ - ۳ - ۱۱ مردم‌گرایی	۱۵۴
۵ - ۳ - ۳ طراحی و آرایه الگو	۱۵۵
۵ - ۴ پیشنهادات پژوهش	۱۵۹
۵ - ۴ - ۱ پیشنهادات مرتبط با نتایج تحقیق	۱۵۹
۵ - ۴ - ۱ - ۱ پیشنهادهای مرتبط با ویژگی‌های رفتارگرایی بنیادی	۱۵۹

- ۵ - ۴ - ۱ - ۱ - ۱ اخلاق رهبری ۱۵۹
- ۵ - ۴ - ۱ - ۱ - ۲ پرهیز از غرور و خودپسندی ۱۶۰
- ۵ - ۴ - ۱ - ۱ - ۳ خودسازی ۱۶۰
- ۵ - ۴ - ۱ - ۱ - ۴ مردم گرایی ۱۶۰
- ۵ - ۴ - ۱ - ۲ - ۲ پیشنهاد های مرتبط با ویژگی های ساختارگرایی سازمانی ۱۶۱
- ۵ - ۴ - ۱ - ۲ - ۱ مدیریت مشارکتی ۱۶۱
- ۵ - ۴ - ۱ - ۲ - ۲ رازداری و رعایت امانت ۱۶۱
- ۵ - ۴ - ۱ - ۲ - ۳ فرمانبرداری و ولایت پذیری ۱۶۱
- ۵ - ۴ - ۱ - ۲ - ۴ ارتباطات اجتماعی ۱۶۲
- ۵ - ۴ - ۱ - ۳ - ۳ پیشنهاد های مرتبط با ویژگی های محیط گرایی استراتژیک ۱۶۲
- ۵ - ۴ - ۱ - ۳ - ۱ شناخت جامعه ۱۶۲
- ۵ - ۴ - ۱ - ۳ - ۲ بصیرت و آینده نگری ۱۶۳
- ۵ - ۴ - ۱ - ۳ - ۳ دشمن شناسی و برخورد با دشمنان ۱۶۳
- ۵ - ۴ - ۲ - ۲ پیشنهاد های راهبردی ۱۶۳
- ۵ - ۴ - ۲ - ۱ توسعه فرهنگ ایثار و شهادت با معرفی الگوهای مورد پذیرش جامعه همچون سردار شهید ۱۶۴
- ۵ - ۴ - ۲ - ۲ زنده نگه داشتن یاد و خاطره شهدا در جامعه با برگزاری فعالیتهای اثربخش ۱۶۴
- ۵ - ۴ - ۲ - ۳ آموزش جنبه های رفتاری شهدا به مدیران جامعه و روشن ساختن میزان ولایت پذیری آن ها در شرایط سخت ۱۶۴
- ۵ - ۴ - ۲ - ۴ آشنایی افراد جامعه با فرهنگ مقاومت و ترسیم چشم انداز مشخصه این فرهنگ در آینده ۱۶۴
- ۵ - ۴ - ۲ - ۵ برگزاری جلسات آزاد اندیشی در خصوص شهادت و فرهنگ ایثار در جامعه ۱۶۴

۵ - ۴ - ۲ - ۶ معرفی آثار فعالیت های بین المللی سردار شهید به مردم و نتایجی که فعالیت ایشان در منطقه داشته است	۱۶۴
۵ - ۴ - ۲ - ۷ آشنا ساختن مردم با سیاست های پشت پرده استعمارگران و توجه به نتایج مقاومت در برابر آن ها	۱۶۴
۵ - ۴ - ۲ - ۸ معرفی میزان امنیت و استقلال در سطح کشور نسبت به کشورهای منطقه و ارتباط آن با فرهنگ ایشان و شهادت در جامعه	۱۶۴
۵ - ۴ - ۳ پیشنهاد برای تحقیقات آتی	۱۶۴
۵ - ۵ محدودیت های پژوهش	۱۶۵
۵ - ۵ - ۱ محدودیت های رفتارگرایی بنیادی	۱۶۵
۵ - ۵ - ۲ محدودیت های ساختارگرایی سازمانی	۱۶۵
۵ - ۵ - ۳ محدودیت های محیط گرایی استراتژیک	۱۶۶
۵ - ۶ خلاصه فصل	۱۶۷
منابع و مآخذ	۱۶۸
پیوست ها	۱۷۹

فهرست جداول

صفحه

عنوان

[No table of contents entries found.](#)

فهرست اشکال و نمودارها

عنوان	صفحه
شکل (۲ - ۱)، مدل مفهومی آثار اعتقاد به آخرت گرایی بر مدیریت جهادی مدیران سازمان های دولتی ایران (محمدی، ۱۳۹۳ : ۱۴).....	۶۶
شکل (۲ - ۲) مدل فرآیندی مدیریت جهادی در طرح تمدن نوین اسلامی (عباسی، ۱۳۹۳ : ۱۱).....	۶۷
شکل (۲ - ۳) الگوی مدیریت تعالی رزمندگان برگرفته از الگوی استاندارد شده استراوس (سعادت جو و همکاران، ۱۳۹۴).....	۶۸
شکل (۲ - ۴) پایه های مدل تصمیم گیری فرماندهان دفاع مقدس (گودرزی و همکاران، ۱۳۸۹).....	۷۱
شکل (۲ - ۵) مدل مفهومی پژوهش.....	۷۲
شکل (۳ - ۱) چارچوب نظری تکنیک دلفی در تحقیقات کیفی (حبیبی و همکاران، ۲۰۱۴).....	۹۱
شکل (۳ - ۲) اعداد فازی مثلثی (حبیبی، ۲۰۱۴).....	۹۳
شکل (۴ - ۱) نمودار نتایج مرحله اول نظرسنجی خبرگان.....	۱۰۲
شکل (۴ - ۲) نمودار نتایج مرحله دوم نظرسنجی خبرگان.....	۱۰۴
شکل (۴ - ۳) نمودار مقایسه نتایج مرحله اول و دوم نظرسنجی خبرگان.....	۱۰۵
شکل (۴ - ۴) مدل پژوهش در حالت معناداری ضریب (t-value).....	۱۳۹
شکل (۴ - ۴) مدل پژوهش در حالت تخمین ضریب استاندارد (ضرایب استاندارد).....	۱۴۰
شکل (۵ - ۱) نمودار شمای کلی تم های اصلی (پیشران ها) وفرعی (عوامل کلیدی) استخراج شده از مصاحبه ها.....	۱۵۶

فصل اول

کلیات پژوهش

مکتب تشیع سرشار از مبانی علمی و ارزشی در جهت کاربرد اصول و مبانی حکمرانی در سیستم‌های اجتماعی می‌باشد. از آنجایی که حضرت علی (علیه‌السلام) نماد عدالت و حکمرانی مطلوب می‌باشند، لذا تجارب مدیریتی ایشان و دستاوردهای مدون آن حضرت در خصوص حکمرانی می‌تواند الگویی اثربخش و کارآمد در جهت توسعه و تعالی سازمان‌های جوامع اسلامی محسوب شود. در این میان نهج‌البلاغه به عنوان یکی از مراجع اصلی معرفی اصول مدیریتی آن حضرت می‌باشد که در بیانات و مطالب ارایه شده تمرکز تحقیق حاضر بر نامه‌ی ۵۳ به مالک اشتر بوده است. در این نامه ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار گرفته که ۱۱ مورد از اصول اساسی و اصلی مدیریتی حکمرانان ممالک اسلامی به عنوان متغیرهای مستقل تحقیق حاضر در نظر گرفته شده است.

فصل اول پژوهش حاضر به بررسی کلیات تحقیق پرداخته که در ابتدا بیان مسأله پژوهش معرفی شده است و مهم‌ترین مسأله‌ای که پژوهش حاضر را ضروری می‌سازد، فقدان وجود یک الگوی مدیریتی اثربخش با تمرکز بر مبانی اسلامی و ملی می‌باشد. در ادامه اهمیت و ضرورت تحقیق بیان گردیده که ضرورت انجام پژوهش حاضر در دو بُعد علمی و اجرایی به تفکیک ارایه شده است. پس گزاره‌های تحقیق شامل اهداف و پرسش‌های تحقیق ارایه گردیده که در این بخش با تمرکز بر ۱۱ متغیر مستقل یعنی: اخلاق رهبری، ارتباطات اجتماعی، بصیرت و آینده‌نگری، پرهیز از غرور و خودپسندی، خودسازی، دشمن‌شناسی و برخورد با دشمنان، رازداری و رعایت امانت، شناخت جامعه، ولایت‌پذیری و فرمانبرداری، مدیریت مشارکتی و مردم‌گرایی بیان شده است. سپس قلمرو پژوهش در سه حوزه‌ی مکانی، زمانی و موضوعی ارایه گردیده و در نهایت متغیرهای مستقل پژوهش تعریف مفهومی شده‌اند.

۱ - ۲ بیان مسأله

مدیریت عبارت است از فراگرد به‌کارگیری کارا و اثربخش منابع مادی و انسانی تحت نظام ارزشی پذیرفته شده آن جامعه با عنایت به اصولی چون برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل و نظارت بر اساس هدف‌های از پیش تعیین شده. (رضاییان، ۱۳۸۳) در آموزه‌های دینی، اسلامی و مذهبی نیز تصریح شده که مسند مدیریت، امانتی الهی است که به مدیر سپرده شده است و او باید از این امانت الهی به شدت مراقبت کند. مولای متقیان علی (علیه السلام) درباره این امانت الهی می‌فرمایند: ... و ان عملک لیس لک لطمه و لکنه فی عنقک امانه و انت مستدعی لمن فوقک. لیس لک ان تقتات فی رعیه و لا تخاطر الا بوثیقه و فی یدیک مال من مال الله عز و جل و انت من خزانه حتی تسلّمه الی و لعلی ان لا اکون شر ولاتک لک و السلام. مدیریت و حکمرانی برای تو طعمه نیست؛ بلکه امانتی بر گردن تو است و کسی که از تو بالاتر است از تو خواسته تا نگهبان آن باشی. وظیفه نداری که در کار مردم به میل و خواسته شخصی خود عمل کنی، یا بدون ملاک معتبر و فرمان قانونی، به کار بزرگی ست بزنی. اموالی که در دست توست از آن خداوند می‌باشد و تو خزانه دار هستی تا آن را به من بسپاری. امیدوارم که برای تو بدترین فرمانرواها نباشم. و السلام (نهج البلاغه، نامه ۵).

در جایی دیگر، امیرالمؤمنین - علی (علیه السلام) - مدیریت را محور و قطب می‌دانند، تمام مسایل را در جامعه اسلامی بر محور مدیر و مدیریت خلاصه می‌کنند و می‌فرمایند: «حسن التدبیر ینمی قلیل المال وسوء التدبیر یفنی کثیر المال»، «تدبیر و مدیریت خوب سرمایه اندک را افزون می‌کند، اما تدبیر و مدیریت سوء سرمایه انبوه را نابود و زائل می‌سازد.» (علی آبادی، ۱۳۷۲: ۷)

و باز امام علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «رجعت و سیر قهقرایی چهار علت عمده دارد که مهمترین آن سوء مدیریت است.»

آلفرد مارشال - اقتصاددان انگلیسی - نیز در این مورد می‌گوید :

«اگر تمام سرمایه ها و ابزار تکنیکی و وسایل فنی موجود در جهان، یکباره دستخوش تباهی شود، ولی دانایی مدیران و سیاست گزاران در رده استراتژیک وجود داشته باشد در مدت کوتاهی نظام جامعه پویا می‌شود.» (بیان، ۱۳۶۹)

با توجه به اهمیت ذکر شده سعی می‌شود با استفاده از منابع اصیل اسلامی؛ به ویژه نهج البلاغه و با تاکید بر «عهدنامه مالک اشتر»، ویژگی‌های شخصیتی مدیران از دیدگاه نامه‌ی ۵۳ امیرالمؤمنین (علیه السلام)، تحلیل محتوایی شود.

این در حالی است که مدیریت را مدیر رقم زده و ویژگی‌های شخصیتی مدیران تأثیر شگرفی بر فعل مدیریتی مدیران دارد.

در این راستا شناخت ویژگی‌های مدیران و تحلیل محتوایی این ویژگی‌ها را نمی‌توان از جهت افزایش توان و توانمندی مدیران نادیده گرفت، چه رسد به اینکه تحلیل محتوایی ویژگی‌های مدیریتی بر اساس نامه‌ی ۵۳ امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) به مالک اشتر، باشد.

در هر جامعه‌ای برنامه‌ریزی‌های توسعه و پیشرفت وابسته به الگوها و سیستم‌های مدیریتی در آن جامعه می‌باشد. آنچه در این راستا بسیار حائز اهمیت است انتخاب الگوی توسعه و استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های مؤثر در جهت توسعه و تعالی ابعاد گوناگون جامعه و دستیابی به توسعه پایدار در سطح سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌باشد. تحقیقات و تجارب به دست آمده از جوامع گوناگون مبین این امر است که هر چه قدر الگوی انتخابی توسعه متناسب با ظرفیت‌ها و توانمندی‌های جوامع مورد مطالعه باشد، نتایج مطلوب‌تری را در زمان کوتاه به دنبال خواهد داشت که استفاده از الگوهای بومی و ملی نسبت به استفاده از الگوهای وارداتی و خارجی بسیار کاربردی‌تر و مؤثرتر می‌باشد. استفاده از الگوهای بومی از آنجایی که با توجه به شرایط و ظرفیت‌های محیطی و بر اساس تجربه شکل گرفته‌اند، تناسب کافی با ویژگی‌ها و ابعاد مختلف جامعه داشته و به صورت عملی در جامعه‌ی مورد مطالعه تأیید گردیده‌اند. در این راستا چهره‌های برتر و موفق در عرصه‌های مختلف اجتماعی و مدیریتی می‌توانند مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و الگوی مدیریتی آنها پس از بررسی و تجزیه و تحلیل علمی مورد استفاده‌ی سایر مدیران و محققان قرار گیرد. از آنجایی که در کشور ایران مدتی است که با توجه به فرامین و راهبردهای تعیین شده توسط مقام معظم رهبری، حرکت توسعه و تعالی کشور با استفاده از نیروهای بومی و تمرکز بر ظرفیت‌های داخلی صورت پذیرفته است و از طرف دیگر یکی از محبوب‌ترین مدیران ارشد کشور، سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی می‌باشد که در سیستم‌های مدیریتی در سطوح مختلف سپاه پاسداران به مدیریت پرداخته و با استفاده از الگوهای خاص مدیریت خود، جذب حداکثری افراد جامعه از جناح‌ها و سلاقی گوناگون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را ایجاد نموده است که تأیید این امر مشارکت بی‌نظیر مردم در مراسم وداع و خاک سپاری ایشان می‌باشد.

لذا در پژوهش حاضر هدف اصلی بررسی و تجزیه و تحلیل سیستم مدیریتی و ارتباطی ایشان و شناسایی و استخراج شاخص‌های مدیریتی وی با توجه به نامه‌ی ۵۳ امام علی (علیه‌السلام) به مالک اشتر در کتاب نهج البلاغه می‌باشد.

به طور کلی مسأله‌ای که پژوهش حاضر به دنبال تجزیه و تحلیل و رفع آن می‌باشد، کمبود و فقدان الگوهای مدیریتی بومی و ایرانی برای تبیین و معرفی در سطح جامعه علمی مدیریت می‌باشد که با توجه به موفقیت‌ها و پیروزی‌های سردار سلیمانی، ابعاد وجودی این شخصیت با استفاده از مصاحبه‌های ساختار یافته و کیفی با ابعاد یازده گانه‌ی نامه‌ی ۵۳ نهج البلاغه مورد بررسی و تطبیق قرار گرفته است.

۱- ۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به شاخصه‌های حکومت علوی و سیره سیاسی آن حضرت ضرورت شناخت و به کارگیری این شاخصه ها در مدیریت جامعه اسلامی بیشتر نمایان می شود. منش و سیره زندگی ائمه اطهار (علیهم السلام)، بنا به اقتضای زمانه و امامت در هر دوره از حکومت متفاوت بود، اما رفتار دشمنان اسلام برخلاف رأفت و ملایمت حضرات معصوم (علیه السلام)، از پس واقعه کوچه های مدینه، کوفه و عاشورا، به جنگ نرم تبدیل شد و از درب صلح وارد شدند و سیاست های مختلف را تجربه کردند، پس از رحلت جانشوز پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)، اهل بیت نبوت غریبانه مورد ناملایمات حکومت جور قرار گرفتند و از همان ابتدایی ترین سالهای حکومت امیرالمومنین (علیه السلام) بدعهدی و بیعت شکنی های مردم با امیرالمومنین (علیه السلام) آغاز شد و واقعه غدیر به دست حيله گران افتاد و امام مظلومان به تبلیغ عدالت اسلامی و دفاع از حق مظلومان پرداختند.

در سیره امیرالمومنین علی (علیه السلام) سیاست به معنای تدبیر و تمشیت امور بندگان خدا و موضع گیری درست و صحیح در بحران هاست. رفتار حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) در دوره حکومتداری به نحوه ای است که عده ای ایشان را فردی غیرسیاسی می دانند. از این سبب که رویکرد امام (علیه السلام) به سیاست، با نگاه آن روی سکه نیرنگ و فریب است.

حضرت امیر (علیه السلام) در این باره می فرمایند: «همانا ما در روزگاری به سر می بریم که بیشتر مردم، بی وفایی (خیانت، حيله گری) را زیرکی می دانند و نادانان آنها را اهل تدبیر می خوانند؛ خداشان کیفر دهد، چرا چنین می پندارند؟»، همچنین در ادامه می فرمایند: «مردان خدا نیز راه مکر را می دانند، لیکن دین خود را زیر پا نمی گذارند، گاه بود که مرد آزموده و دانا از چاره کار آگاه است، اما فرمان خدا، وی را مانع راه است و با این که قدرت بر انجام آن دارد آن را به روشنی رها می سازد ولی آن کس که از گناه و مخالفت فرمان خداوند پروا ندارد از همین فرصت استفاده می کند.» سیره سیاسی حضرت امیرالمومنین (علیه السلام) را می توانیم با نام مدافع کامل به حق بدانیم و رعایت تفکیک کامل زندگی فردی و سیاسی از هر دو مولفه است، که با جانبداری و رعایت کامل حق آن را برپا داشتند.

امام علی (علیه السلام) بیان می کنند: «اگر زمانی حق و باطل با هم آمیزند، تنها کسانی که مورد لطف خدا قرار دارند، نجات می یابند. پس اگر باطل از امتزاج و آمیختگی با حق جدا باشد مردم حق جو منحرف نمی شوند و اگر حق از پوشش باطل جدا شود و آزاد گردد، زبان بدخواهان از آن قطع می گردد؛ لکن قسمتی از حق و قسمتی از باطل گرفته و مخلوط می شوند؛ در این جاست که شیطان بر اولیای خود مسلط می شود و فریب شان می دهد، ولی نجات می یابند آنانی که مورد لطف الهی هستند و از جانب خدا نیکی به آنها شده است.»

پیش از روی کار آمدن حکومت اسلامی و علوی، خلفای پیش از ایشان دست به اقدامات اشتباهی زده بودند، که همه موجب انحراف دین اسلام از مسیر اصلی خود بود، به همین منظور امام (علیه السلام) در همان اولین روزهای

حکومت خود اولویت را اصلاح امور قرار دادند و از انحرافات بیشتر در جامعه آن روز جلوگیری کردند و اسلام را به مسیر اصلی خویش بازگردانند.

به طور کلی با توجه به مباحث ارایه شده و مطالعات صورت گرفته اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر در دو بُعد علمی و کاربردی قابل بررسی و معرفی می باشد.

از نظر علمی تجزیه تحلیل و شناسایی الگوهای بومی و ملی برای هر کشوری حائز اهمیت و قابل بررسی بوده و می تواند علاوه بر مستندسازی تجارب موفق مدیریتی شخصیت ها و مدیران برجسته ی کشور، اقدام به ارایه یک الگوی مدیریتی مؤثر و کارآ در جهت بهره برداری و استفاده ی سایر مدیران و محققین جامعه قلمداد گردد. مطالعه ی علمی و طبقه بندی اصولی از تجارب و دستاوردهای مدیریتی یک کشور از آنجایی که با توجه به ظرفیت ها و اقدامات عملیاتی نهادهای گردیده است، یک امر ضروری و با اهمیت قلمداد می شود. چهره های محبوب و مورد قبول جامعه از آنجایی که با استفاده از قدرت کاریزماتیک در بین آحاد مختلف جامعه اقدام به ایجاد حس مثبت در بین مدیران و جامعه هدف تحقیق خواهد نمود.

از نظر کاربردی نیز پژوهش حاضر بسیار حائز اهمیت بوده و ضرورت دارد تا جامعه ی مدیران کشور نسبت به اطلاع و استفاده از یک الگوی ملی و ایرانی در شرایط خاص حاکم بر کشور استفاده نموده و فقدان این الگوی کاربردی در جامع بسیار احساس می گردد. زیرا ادبیات و الگوهای مدیریتی حاضر، ترجمه ی کشورهای غربی بوده و یک نسخه ی آماده برای کلیه ی کشورهای در حال توسعه می باشد. بهره برداری از الگوهای مدیریتی بومی می تواند وابستگی علمی کشور را کم نموده و ضمن استفاده داخلی از الگوهای مدیریتی ایرانی نسبت به معرفی این الگو در سطح بین المللی نیز جایگاه علمی مدیریت کشور را افزایش دهد.

۱ - ۴ اهداف پژوهش:

این پژوهش به منظور دستیابی به اهدافی که در ذیل بیان می شود انجام می شود :

۱ - ۴ - ۱ هدف اصلی:

- تحلیل محتوایی ابعاد الگوی مدیریتی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر

۱ - ۴ - ۲ اهداف فرعی:

- ۱ - تحلیل محتوایی اخلاق رهبری سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۲ - تحلیل محتوایی ارتباطات اجتماعی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۳ - تحلیل محتوایی بصیرت و آینده نگری سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۴ - تحلیل محتوایی پرهیز از غرور و خودپسندی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۵ - تحلیل محتوایی ضرورت خودسازی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۶ - تحلیل محتوایی دشمن شناسی و نحوه ی برخورد با دشمنان سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۷ - تحلیل محتوایی رازداری و رعایت امانت سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۸ - تحلیل محتوایی شناخت جامعه سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۹ - تحلیل محتوایی ولایت پذیری و اطاعت سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۱۰ - تحلیل محتوایی مدیریت مشارکتی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.
- ۱۱ - تحلیل محتوایی مردم گرایی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی با توجه به نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر.

۱ - ۵ سئوال های پژوهش

سوال های این پژوهش به شرح ذیل می باشد :

۱ - ۵ - ۱ سؤال اصلی

- تا چه میزان الگوی مدیریتی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۱ - ۵ - ۲ سؤال های فرعی

۱ - تا چه میزان اخلاق رهبری سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۲ - تا چه میزان ارتباطات اجتماعی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۳ - تا چه میزان شاخص های بصیرت و آینده نگری سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۴ - تا چه میزان پرهیز از غرور و خودپسندی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۵ - تا چه میزان ضرورت خودسازی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۶ - تا چه میزان دشمن شناسی و برخورد با دشمنان سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۷ - تا چه میزان رازداری و رعایت امانت سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۸ - تا چه میزان شناخت جامعه سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۹ - تا چه میزان ولایت پذیری و اطاعت سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۱۰ - تا چه میزان مدیریت مشارکتی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۱۱ - تا چه میزان مردم گرایی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی با نامه ی ۵۳ نهج البلاغه حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر، قابل تطبیق است؟

۱ - ۶ قلمرو پژوهش

این بخش به قلمرو موضوعی، قلمرو مکانی و قلمرو زمانی اشاره دارد که در ادامه توضیح داده می شود.

۱ - ۶ - ۱ قلمرو موضوعی

قلمرو موضوعی تحقیق حاضر در حوزه‌ی مدیریت دولتی با تمرکز بر منابع انسانی و رفتار سازمانی می باشد.

۱ - ۶ - ۲ قلمرو مکانی

قلمرو مکانی پژوهش حاضر با توجه به سطح مدیریت سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی فرمانده منطقه‌ای می باشد.

۱ - ۶ - ۳ قلمرو زمانی

از نظر زمانی پژوهش حاضر از اواسط دی ماه ۱۳۹۸ شروع گردیده و تا اوایل مرداد ۱۳۹۹ ادامه پیدا نموده است.

۱ - ۷ تعاریف واژه‌ها

۱ - ۷ - ۱ اخلاق رهبری^۱:

آنچه در سرلوحه‌ی روحیات و منش یک مدیر اسلامی قرار دارد متقی بودن وی است؛ زیرا اگر تقوای الهی به راستی شناخته شده و به درستی مراعات گردد بی شک همه‌ی فضیلت‌ها بر روحی دیگری هم که مدیر باید دارا باشد حاصل خواهد بود. تقوا یعنی حالت مراقبت و خونگهداری که فرد در عین رفتن به کام محیط‌های پرخطر، به یاری آن از افتادن به ورطه‌های هلاکت و تباهی مصون باشد. مدیر با داشتن چنین خصیصه‌ی روحی است که در عین پر مسأله بودن امر مدیریت و وجود لغزشگاه‌های فراوان در مسیر انجام این مسئولیت، می تواند به شایستگی و سلامت از سقوط در پرتگاهها و لغزش در سرایشیهای آن مصونیت یابد. (طیب، ۱۳۷۸)

۱ - ۷ - ۲ ارتباطات اجتماعی^۲:

ارتباطات، مجموعه‌ای از مهارت‌هاست؛ اما مهم‌ترین آن‌ها درک نقطه‌نظرهای طرف مقابل و تفهیم نقطه‌نظرهای خویش است. زبان، تنها وسیله‌ی ارتباطی نیست و در عین حال از همه نیز کامل‌تر نیست، چراکه پیام‌های انسانی،

1- Leadership Ethics

2- Social relations

به‌ویژه پیام‌هایی که از احساسات و هیجانات و عواطف مایه می‌گیرد، چنان پیچیده است که هیچ کلامی گویای آن نیست، از این رو گاه یک نگاه، لحن، صدا یا یک حرکت حاوی پیامی است که از پنهانی‌ترین درونیات فرد سرچشمه می‌گیرد. مهارت در ایجاد رابطه‌ی مناسب با دیگران بر توانایی‌ها و اعتمادبه‌نفس ما می‌افزاید، استعداد و دست‌آوردهایمان را می‌نمایاند و احترام و قدردانی دیگران را جلب می‌کند. هرچه بهتر با دیگران رابطه برقرار کنیم، مسئولیت‌های خود را بهتر اجرا می‌کنیم و در نتیجه در حرفه‌ی خود موفق‌تر بوده و درآمد بیشتری خواهیم داشت. (گل محمدی، ۱۳۹۳)

۱- ۷- ۳ بصیرت و آینده‌نگری^۱:

بصیرت یعنی: آگاهی علمی، آگاهی عملی، همراه با نکته‌سنجی و درایت و فهم (عقلانیت و فهم)، انسجام و وحدت ملی، دشمن‌شناسی. بصیرت به تعبیر امیرمؤمنان، یعنی مشاهده درست و دقیق حوادث، تفکر و تدبیر در آنها و سنجیدن مسائل و حوادث. رهبر فرزانه انقلاب در توضیح دقیق بصیرت می‌فرماید: «بصیرت را در دو سطح می‌توانیم تعریف کنیم. یک سطح، سطح اصولی و لایه‌ی زیرین بصیرت است. انسان در انتخاب جهان‌بینی و فهم اساسی مفاهیم توحیدی، با نگاه توحیدی به جهان طبیعت، یک بصیرتی پیدا می‌کند. ... این، پایه‌ی اساسی معرفت است؛ پایه‌ی اساسی بصیرت است. این بصیرت خیلی چیز لازمی است؛ این را باید ما در خودمان تأمین کنیم. بصیرت در حقیقت زمینه‌ی همه‌ی تلاش‌ها و مبارزات انسانی در جامعه است. این یک سطح بصیرت. بجز این سطح وسیع بصیرت و لایه‌ی عمیق بصیرت، در حوادث گوناگون هم ممکن است بصیرت و بی‌بصیرتی عارض انسان شود. انسان باید بصیرت پیدا کند. این بصیرت به چه معناست؟ یعنی چه بصیرت پیدا کند؟ چه جوری میشود این بصیرت را پیدا کرد؟ این بصیرتی که در حوادث لازم است و در روایات و در کلمات امیرالمؤمنین هم روی آن تکیه و تأکید شده، به معنای این است که انسان در حوادثی که پیرامون او می‌گذرد و در حوادثی که پیش روی اوست و به او ارتباط پیدا می‌کند، تدبیر کند؛ سعی کند از حوادث به شکل عامیانه و سطحی عبور نکند؛ به تعبیر امیرالمؤمنین، اعتبار کند: «رحم الله امرء تفکر فاعتبر»؛ فکر کند و بر اساس این فکر، اعتبار کند. یعنی با تدبیر مسائل را بسنجد - «و اعتبر فأبصر» - با این سنجش، بصیرت پیدا کند. حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آنها تدبیر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند؛ یعنی بینائی ایجاد می‌کند و انسان چشمش به حقیقت باز میشود. امیرالمؤمنین (علیه الصلوة و السلام) در جای دیگر می‌فرماید: «فإنما البصير من سمع فتفكر و نظر فأبصر...» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹)

۱- ۷- ۴ پرهیز از غرور و خودپسندی^۱:

یکی از مهم ترین بخش های آداب معاشرت اسلامی و انسانی، رفتار متواضعانه، و پرهیز شدید از هر گونه کردار تکبرآمیز و مغرورانه است، چرا که برخوردهای مغرورانه و خودپسندانه، موجب ناهنجاری روابط، و عکس العمل های ناموزون، و پیامدهای شوم و کینه توزانه، و قطع رشته های دوستی و صفا و صمیمیت خواهد شد. تکبر یک حالت انحرافی درونی است که نشانه های آن به شکل های مختلف در زندگی انسان آشکار می شود، در این بخش از نصیحت حضرت لقمان، به دو نشانه تکبر و خودپسندی، اشاره شده که باید از آن پرهیز کرد: ۱- روی گردانی خشم گون و غیردوستانه از مردم ۲- راه رفتن مغرورانه و تکبرآمیز در کنار مردم. این دو خصلت که از حالت زشت تکبر نشات می گیرد، آسیب شدیدی بر آداب صحیح معاشرت می رساند، و چه بسا دوستی ها را به دشمنی، و صفا و صمیمیت را به کدورت و خشونت تبدیل نموده و باعث اختلافات و ناسازگاری های زندگی، به ویژه بین همسران، همسایگان و دوستان خواهد شد. ممکن است به نظر برسد که لقمان در این نصیحت، چرا امور جزئی را مطرح کرده است؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت که صفات و حالات زشت انسان، غالباً از راه و روش های جزئی او آشکار می گردد، مثلاً چگونگی سیگار کشیدن شخصی آن هم در روز ماه رمضان در انتظار مردم، و خالی کردن دود آن به سوی آسمان، گر چه در ظاهر، جزئی است ولی نشان دهنده غرور ریشه دار او نسبت به خدای بزرگ، و دهن کجی گستاخانه او نسبت به مردم و جامعه است، و بیانگر آن است که روح او به کانونی از انحراف و فساد تبدیل شده است.

و باز به عنوان مثال جوش های مختصر، و دمل های کوچکی که در بخش هایی از بدن دیده می شود، از نظر پزشک، نشان دهنده چرک های عظیم درونی است که در میان خون لانه گزیده اند و خود را این گونه نشان می دهند. این نشانه ها، سوت های خطر برای درمان و اصلاح و پاک سازی نفس، از کانون های انحراف می باشد. در حقیقت لقمان به جهانیان اعلام می کند که از طریق نشانه ها، حالت های درونی خود را بشناسید، چرا که چگونگی حالات درونی، به طور ناخودآگاه در چهره و رفتار و کردار انسان آشکار خواهد شد، چنان که امیرمؤمنان علی (علیه السلام) در سخنی فرمود: «ما اضمر احد شیئا الا ظهر فی فلتات لسانه و صفحات وجهه؛ هر کس آنچه را در دل پنهان کند، از زبانش فرو ریزد، و در سیمایش خوانده شود.» (نهج البلاغه، حکمت ۲۶)

۱- ۷- ۵ خودسازی^۲:

خودسازی ایجاد هماهنگی و تعادل میان فعالیت های علمی و عملی و بسیج کردن آنها برای نیل به سعادت حقیقی و رستگاری راستین است. ما بعد از تأمل و اندیشه عمیق در وجود خویش به عوامل و ابزاری که در فطرت ما برای رسیدن به هدف آفرینش به ودیعت گذاشته شده پی می بریم؛ گرایش ها و کشش های درونی و باطنی برای

1- Avoid pride and selfishness

2- Self-construction

نیل به اوج تعالی روحی و معنوی را کشف می‌کنیم و روابطی که ما را با دیگران پیوند داده و تقویت و تحکیم آنها ما را برای تکامل و صعود آماده‌تر می‌سازد می‌شناسیم، اکنون نوبت آن می‌رسد که میان این روابط و گرایش‌ها و نیروهای به ظاهر ناسازگار و حتی متضاد همگرایی و آشتی و تعادل برقرار نماییم به گونه‌ای که آینده آنها زمینه‌ساز تکامل و عروج معنوی ما و جهت آنها در راستای خروج از جاذبه خاک و ورود به مدار قرب پروردگار باشد. این تنظیم و شکل دهی و جهت بخشی الهی به تلاش‌ها و کشش، «خودسازی و تهذیب نفس» نام دارد. (مصباح یزدی، ۱۳۸۰)

۱- ۷- ۶ دشمن شناسی و برخورد با دشمنان^۱:

از اساسی ترین شرایط موفقیت در تمامی عرصه‌ها، شناخت دشمن است. در عرصه طبیعی، آدمی تا آن جا که دشمن را شناخته در دفع آن کوشیده و به موفقیت دست یافته است، ولی همین انسان ضربه های فراوانی از دشمن ناشناخته خود خورده است. به عنوان نمونه انسان از زمانی که دشمنی به نام میکرب را شناخت به آسانی توانست در پی دفع آن برآید و همو چون نتوانسته است سرطان را بشناسد هر روز قربانی های فراوانی در این عرصه می دهد. در عرصه مسائل سیاسی و اجتماعی نیز شناخت دشمن نقش مهم و کلیدی دارد. بر این اساس است که بخش عظیمی از آیات قرآن مربوط به معرفی دشمن است، معرفی شیطان، دشمنان انبیاء، کفار، مشرکان و منافقان و... در روایتی از پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) می خوانیم: «الا و ان اعقل الناس عبد عرف ربه فاطاعه و عرف عدوه فعصاه ؛ آگاه باشید عاقل ترین مردم کسی است که خدایش را بشناسد و از او پیروی کند و دشمنش را نیز بشناسد و آن گاه نافرمانیش کند.» و در حدیثی دیگر از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده است: مردم اگر ده چیز را می شناختند سعادت دنیا و آخرتشان تامین می شد یکی از آنها شناخت ابلیس (دشمن) و یارانش می باشد. امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه شناخت دشمن را رمز بینش می داند: «و اعلموا انکم لن تعرفوا الرشید حتی تعرفوا الذی ترکه و لن تاخذوا بميثاق الكتاب حتی تعرفوا الذی نقضه و لن تمسکوا به حتی تعرفوا الذی نبذه...؛ و بدانید که رشد در نمی یابید مگر که رشد و انهادگان را بشناسید و هرگز به کتاب خدا چنگ نمی زنید، مگر که فروفکننده آن را چنان که باید شناخته باشید.» و خود بخش عظیمی از تلاش خویش را در دوره حکومت به افشاگری چهره دشمنان خود پرداخت.

۱- ۷- ۷ رازداری و رعایت امانت^۲:

کتمان اسرار و رازداری از بارزترین خصلت‌های خداوند متعال بوده و از صفات مؤمنین و نشانه‌ای برای عقل و شعور و معرفت و کمال هر انسانی است. رازداری نشانه ی امین بودن و وفاداری یک شخص است و کسی که

1- Enmity and dealing with enemies

2- Confidentiality and observance of trust

این اخلاق پسندیده را دارا باشد، جایگاه ویژه‌ای در بین مردم خواهد داشت و با حفظ موقعیت خود، آبرو و نوامیس دیگران را هم محترم به حساب خواهد آورد. نهی از تجسس هم که در قرآن کریم بر آن تاکید شده است بر همین مطلب دلالت دارد. یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلََّا تَجَسَّسُوا؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از گمان فراوان پرهیزید زیرا پاره‌ای از گمان‌ها در حد گناه است و در کارهای پنهانی یکدیگر جست و جو نکنید. (حجرات، ۱۲) این دستور حضرت حق است که در کاری که برادر دینی به دلیل خصوصی انجام دادن و مخفی نگه داشتنش دوست ندارد کسی از آن باخبر گردد، تجسس و پیگیری کنند.

۱ - ۷ - ۸ شناخت جامعه^۱:

رویکردهای علم دینی تا کنون از دو طریق گسترش یا اصلاح روش‌ها و تکنیکهای علمی و فربه کردن محتوا و داده‌های علم، علوم جدید را اصلاح یا علوم دینی ایجاد کرده‌اند. شرط تولید علم اولاً این است که بتوان نظریه‌هایی از گزاره‌های دینی ساخته و پرداخته کرد و ثانیاً این نظریه پردازی‌ها هماهنگ با پارامترهای پارادایمی و در پرتو مولفه‌های جهان بینی دینی صورت پذیرد مولفه‌های یک نظریه اجتماعی، مبانی شناخت جامعه (واقعیت اجتماعی) است که باید دید این مبانی از نظر قرآن کدامند. از این رو می‌توان این سوال را مطرح کرد که چه چیز یا چیزهایی مبنای شناخت جامعه از منظر قرآن است؟ این مفاهیم اساسی شناخت جامعه در قرآن به تولید چه نظریه‌ای می‌انجامد؟ این تحقیق در صدد است امکان استنباط مبانی یا مولفه‌های تشکیل دهنده یک نظریه اجتماعی را از آیات قرآن، به منظور فهم و تبیین واقعیات اجتماعی شناسایی و ارائه کند. بنابراین مهمترین مبنای شناخت جامعه از میان مبانی پنج گانه شناخت جامعه (مردم، نیاز، ارتباط، اختلاف و آرمان) در قرآن، مفهوم ارتباط به عنوان محور اصلی شناخت جامعه از اهمیت بسزایی برخوردار است. روش در این تحقیق نیز «روش مبناشناسی» است که تلفیقی بین روش تفسیر موضوعی قرآن، تحلیل محتوا (مفهوم‌پرازی، مقوله بندی مفاهیم و تعیین مفاهیم اصلی)، و کشف و بیان ربط منطقی بین مفاهیم اصلی است. (جمشیدیها و کافی، ۱۳۹۲)

۱ - ۷ - ۹ فرمانبرداری، اطاعت و ولایت پذیری^۱:

اطاعت یعنی فرمانبرداری، و مطیع یعنی فرمانبردار. بنابراین، در هر اطاعتی باید کسی فرمان بدهد و کس دیگری فرمانبرداری کند. خداوند متعال به عنوان آفریدگار و مالک همه نظام هستی، تنها موجودی است که اطاعتش بر همه مخلوقات واجب و لازم است. این حکم درباره هر کس که او تعیین کند نیز صادق است. خداوند حکیم و عادل و قادر مطلق است، به همین دلیل اگر فرمان به اطاعت بندگان می‌دهد، اطاعت از او حتما در دنیا و آخرت، در زندگی شخصی و اجتماعی، و در ابعاد مادی و معنوی، برای بندگان آثار مثبت فراوانی به همراه دارد. در قرآن کریم آیات متعددی پیرامون فواید اطاعت از خداوند وجود دارد. در سوره نساء آیه ۱۳ چنین آمده است: «هر کس خدا و رسولش را اطاعت کند خداوند او را در بهشت‌هایی که رودها از زیر درختانش جاری است داخل می‌کند.» و در آیه ۶۹ از همین سوره چنین آمده: «هر کس فرمانبردار خدا و رسول الله باشد همنشین کسانی است که خداوند بر آنها نعمت ارزانی داشته است.» (یعنی پیامبران و صدیقین و شهیدان و صالحان). در آیات ۵۲ سوره نور و ۷۱ سوره احزاب نیز چنین آمده: «هر کس از خدا و رسولش اطاعت کند اهل سعادت و رستگاری است.» امام باقر علیه السلام به جابر فرمود: «ای جابر! آیا فقط دم زدن از محبت و دوستی ما کافی است؟ به خدا سوگند شیعه ما کسی است که باتقوا باشد و از خداوند اطاعت کند. و نشانه‌ی چنین کسی فروتنی، امانتداری، راستگویی و تلاوت قرآن است و نیز اینکه با روزه و نماز، خدا را فراوان یاد کند، به پدر و مادر خود نیکی کند، با همسایگان فقیرش مدارا کند، به مستمندان قرض دهد، زبان خویش را تنها در راه خیر و به سود مردمان به کار ببرد و امین خاندان خود باشد.» آن‌گاه امام فرمود: «ای جابر، به راه‌های مختلف مرو. آیا کافی است بگوییم علی را دوست داریم و ولایتش را پذیرفته‌ایم ولی اهل عمل نباشیم؟ آیا اگر کسی بگوید من دوست رسول خدا هستم ولی به سنتش عمل نکند، این محبت پیامبر به حالش سودی خواهد داشت؟» آنگاه فرمود: «باتقوا باشید و برای مقاماتی که نزد خداست کار کنید. خداوند با هیچ کس خویشاوندی ندارد. محبوبترین بندگان نزد خداوند، باتقواترین و مطیع‌ترین آنهاست. به خدا سوگند جز با اطاعت از پرورگار نمی‌توان به او تقرب پیدا کرد. ما برات آزادی از دوزخ نداریم. هیچکس بر خدا حجت ندارد. هر که مطیع خدا باشد دوست ما و هر که نافرمانی خدا کند دشمن ماست. دوستی و ولایت ما جز با عمل کردن و خداترسی بدست نمی‌آید.» (قرآن کریم)، (کلینی)، (سبحانی ۱۳۸۵)

1- Obedience, obedience and guardianship

۱- ۷- ۱۰ مدیریت مشارکتی^۱:

این نظام مدیریتی به عنوان یک نظام مطلوب و کارآمد از لحاظ نظری و عملی، آزمونهای خود را با موفقیت طی نموده و هم اکنون در کشور های پیشرفته و نیز در کشورهای در حال توسعه کاملاً مورد استفاده بوده و از جایگاه مناسبی برخوردار است. نظام موصوف، صاحبان اندیشه های سازنده را بدون در نظر گرفتن شغل و مقام آنها بطوریکسان پذیرا می باشد و علاوه بر این که قدرت تصمیم گیری و مسئولیت مدیریت را به هیچ وجه تضعیف و یا مخدوش نمی کند، زمینه های لازم برای تشویق مادی و معنوی پرسنل را در قبال عرضه اندیشه های سازنده فراهم می نماید، تا از خلاقیت و پویایی تفکر انسانها برای رشد و توسعه استفاده مطلوب به عمل آید. مدیریت مشارکتی برگسترده کردن دامنه درگیری ذهنی و فکری کارکنان دراموری که به سرنوشت آنان ارتباط مستقیمی دارد تاکید می کند و شمار بسیاری از پرسنل را در فراگیر دادوستد اندیشه و تجزیه و تحلیل قرار می دهد و از توانمندیهای ذهنی و فکری آنان در جهت بهبود امور بهره می گیرد.

مدیریت مشارکتی شامل یک تغییر از سبک کنترل گرا به مشارکت گرا است. مدیریت مشارکتی رهیافتی جامع برای جلب مشارکت فردی و گروهی کارکنان در جهت حل مسائل سازمان و بهبود مستمر در تمامی ابعاد است. مدیریت مشارکتی، ارتباط دائم، متقابل و نزدیک بین مدیریت ارشد و کارکنان است. مشارکت کارکنان در کارهایی که به خود آنها مربوط می شود، مشارکتی داوطلبانه، ارادی و آگاهانه خواهد بود. این درگیری، شخص را تشویق می کند که به تحقق هدف های سازمان کمک کند و در مسئولیت ها و پیامدهای آن سهیم شود. در نظام مدیریت مشارکتی مدیران و کارکنان به تبادل نظر با یکدیگر می پردازند و همین امر موجب ایجاد محیطی دوستانه و توأم با اعتماد و اطمینان متقابل در سازمان می شود. کارکنان با مشارکت در کارها، خود را در سود و زیان سازمان سهیم می دانند و همه تلاش خود را با کمک مدیران در جهت افزایش کارایی و اثر بخشی سازمان به کار می گیرند.

۱- ۷- ۱۱ مردم گرایی^۲:

مردم نامی عام برای هر گروه اجتماع انسانی و یک پدیده طبیعی - تاریخی است. مفهوم ملت و ملت گرایی در بینشهای مختلف متفاوت است. در نگرش امام راحل، مهمترین عامل در تحقق ملت گرایی، نظام ارزشی برگرفته از جهان بینی است. با توجه به این رویکرد، رهبر فقید انقلاب بر این باور است که در تحقق و ایجاد ملل اسلامی، نظام ارزشی نشأت گرفته از جهان بینی توحیدی می تواند عامل موثر باشد. در چنین طرز تفکری، ملی گرایی به مفهوم مصطلح امروزی آن مطرود است. به همین دلیل، کارآیی ملت در نظر امام با انگیزه الهی محک می خورد و چنین ملت و مردمی شایسته خدمتگزاری اند. به عبارت دیگر، امام راحل خود را خدمتگزار این مردم می داند و

1- Participatory Management

2- Populism

فرضیه مدیریت بر قلوب را مطرح می سازد. بالطبع لازمه این نوع مدیریت که بر محور انگیزه الهی استوار است همگرایی مدیران (دولتمردان) با مردم به روشهای گوناگون است. برخی از این روشها عبارتند از : جلوگیری از ایجاد نارضایتی در سازمانها، عمل به موازین اسلامی، سخت گیری نکردن با مردم، شرکت دادن آنان در امور. رهبر فقید انقلاب بعد از ارایه این روش مدیریتی در عمل نیز آن را به محک تجربه گذاشت. (شفیعی، ۱۳۸۵)

فصل دوم

ادبیات و پیشینه ی پژوهش

